

123 Olivová, Alena, Mgr. (stud FF MU), učo 415354

Pokyny: Vyplňte nejpozději měsíc před předpokládaným začátkem sběru dat

I. průchod: 22. 7. 2020 18.24 (6b)

1. Název práce

- Změny v sebepojetí po prožití závislosti na alkoholu

2. Vedoucí práce

- doc. PhDr. Alena Slezáčková, Ph.D.

3. Cíl práce, výzkumné otázky

- Cílem výzkumu je rozeznat, pojmenovat a popsat klíčové faktory změn v sebepojetí, dále posoudit jejich relevantnost ve vztahu k získkům neboli pozitivním změnám po prožití alkoholové závislosti a sledovat, jaké podmínky mohou vést k jejich výskytu. Pro komplexní náhled na problematiku budou zkoumány také negativní dopady, našim hlavním záměrem je ale prozkoumání toho, zdali v důsledku zkušenosti s alkoholismem dochází k vnímání pozitivního dopadu a za jakých podmínek tomu tak je. Vzhledem k nemožnosti předpokládat vývoj studie je výzkumná otázka v metodě zakotvené teorie pokládána obecněji s následným zužováním na ty zvolené kategorie, které se vůči zkoumanému tématu práce zdají být relevantními. Výchozí výzkumná otázka: Projevují osoby s alkoholovou závislostí min. 2 roky v abstinenci od alkoholu ve svém sebepojetí pozitivní změny související s prožitou závislostí? / Probíhá v důsledku zažitého alkoholismu a současné abstinence pozitivní transformační změna osobnosti? Jaké kategorie jsou u osob s alkoholovou závislostí relevantní co do výskytu pozitivní či negativní změny? Čím je tento vztah ovlivněn?

4. Metoda - design výzkumu, cílová populace, procedura sběru dat, postup získávání účastníků výzkumu

- V rámci kvalitativního přístupu je zvolena metoda zakotvené teorie, a to pro malé množství dosavadních informací k možné pozitivní transformační změně osobnosti po alkoholové závislosti, ale také pro její flexibilitu co do možností aktivního vstupu výzkumníka do rozhovoru a jeho usměrňování k dosažení výzkumného cíle. S tím souvisí tzv. jádro interview, kterým je našem případě vnímání období své závislosti jako zdroje k negativní či pozitivní změně a pocíťovanému osobnímu růstu. Metodou výběru vzorku je prostý záměrný výběr. Důvodem toho je zajištění vyšší variability a dostatku kategorií pro tvorbu teorie. Při výběru budeme postupovat metodou teoretického vzorkování a dobírat respondenty průběžně dle potřeb výzkumu a jeho vývoje. Vstupními kritérii pro výběr respondentů je minimum 2 roky v abstinenci od alkoholu s tolerancí 3 zastavených recidiv, tzv. lapsů. K volbě zařadit do výzkumu jak respondenty v úplné abstinenci, tak ty se zkušeností s lapaem, se uchylujeme pro dosažení větší variability a v tom důsledku bohatosti teorie. Za nejnačylnější věkové období k propuknutí závislosti se považuje pásmo 20-29 let, na základě toho volíme s odstupem několika let k rozvinutí závislosti a následné léčby kritérium věku účastníků výzkumu v rozmezí 30-60 let. Z počátku bude výzkum realizován na mužích s případným zapojením žen, pokud bude považováno za významné ověřit fenomény, nalezené u mužského pohlaví, na pohlaví ženském, a rozlišit tak, zdali jsou genderově podmíněné či nikoliv. Dalším kritériem je zapojení v ústavní léčbě se závislostí výhradně na alkoholu, a to pro zajištění účasti těch klientů, kteří v procesu své léčby zpracovávali svoji zkušenost s odbornou pomocí a mají tak zážitek práce na sobě samém. Konkrétní forma léčby bude stejně jako otázka pohlaví otevřena dalšímu prozkoumávání a nyní v ní neklademe omezení. Pro získ většího množství informací, které mohou ovlivnit kompaktnost a bohatost teorie, budou zvoleni klienti se schopností náhledu a hlubší sebereflexe. Toto kritérium bude ověřeno pomocí klasifikačního systému Operacionalizovaná psychodynamická diagnostika OPD-2. Jsme si vědomi omezení externí validity výzkumu, které s sebou rozhodnutí o zařazení takového kritéria obnáší. Bude využita metoda polostrukturovaného rozhovoru, což je nejčastěji používanou metodou v přístupu zakotvené teorie, s usměrňováním rozhovoru výzkumníkovými vstupy. Při rozhovoru je dáván důraz na přirozený získ surového a kompletního materiálu, bez vlivu výzkumníkovy interpretace. Pro fixaci materiálu budou využity audiozáznamy s následným doslovným přepisem výpovědí a průběžné výzkumníkovy poznámky. Analýze předchází kategorizace dat, podle které budou získaná data kódována. Vzhledem k charakteru metody zakotvené teorie jsou předpoklady o projevených kategoriích i výsledcích výzkumu odloženy stranou, aby neinterferovaly se skutečnými projevy a jejich relevancí. Při kategorizaci dat předpokládáme zúžení naší teorie na ty kategorie, které budou vzhledem k problematice transformativní změny po prožití závislosti na alkoholu vnímané za významné. Jako senzitivizující koncepty — vodítka ke směřování prvních rozhovorů, jejich obsahové analýze a především interpretaci — nám poslouží inspirace z benefit-finding strategií, znaků stress-related konceptů a posttraumatického růstu. Rozhovor bude začínat ověřením kritérií

k zařazení do výzkumného vzorku a zjištěním základních demografických a anamnestických údajů. Budou položeny následující otázky: „ Kdy jste se napil naposledy? “, „ Proběhla u Vás za dobu abstinence nějaká zastavená recidiva? “, „ S jakými látkami máte zkušenost? “, „ Jak dlouho jste pil? “, „ Jak dlouho se léčíte? “, „ Kolikrát je tato léčba? “, „ S jakými formami léčby máte zkušenost? “ Následně budou respondenti obecněji pobídnuti k vyprávění o jejich prožívání, a to pomocí otázky: „ Když si vzpomenete na XY dříve, než začal abstinovat, co se Vám vybaví? “, s následnými upřesněními: „ Jaký (XY) byl? “ a „ Kde oproti svému současnému já vnímáte rozdíl? “. V případě nesrozumitelnosti zadání máme připraveny alternativní, účelem i obsahem obdobné výzvy, a to: „ Jak sám sebe nyní vnímáte oproti tomu, jaký jste byl, když jste pil? “, „ Co je pro Vás v životě důležité? “, „ Co Vám přináší a bere střízlivý život? “. Pro dosažení úplných a co nejpodrobnějších informací bude respondent pobízen k elaboraci svých odpovědí a dalšímu zamýšlení se nad daným tématem reakcí typu: „ Řekněte mi o tom více …“, „ Ještě něco dalšího vnímáte …? “, atp. Při pokládání otázek se snažíme vyhnout podbízění témat a směřování respondentů k oblastem, které bychom sami mohli považovat za relevantní. Dotazováním se na úplnost výpovědi usilujeme o dosažení co největšího teoretického nasycení. Obecněji položenou otázkou také necháme vynořovat ty kategorie, které respondent zmiňuje sám a bez dotázání se, tedy pro něj mohou mít subjektivně větší hodnotu a významnost. Abychom uzavorkovali možný vliv aktuální nálady či okolností, budeme si ve výpovědích respondentů ověřovat, zdali to, co popisují, tak u sebe mají vždy anebo je tomu někdy jinak a dále přímou otázkou: „ Jak se Vám nyní daří? “ na zhodnocení jejich aktuálního stavu. K zachycení dynamiky prožívání v čase bude také zjišťováno, jak respondent zvládá zátěžové situace pomocí otázek typu: „ Co Vám pomáhá překonat krizi? “. Po analýze prvních rozhovorů budou další rozhovory usměrňovány podle potřeb ověření či vyvrácení zjištěných fenoménů anebo dosycením o oblasti, které se zdají být vůči cíli výzkumu důležité. Pro zpětné doplnění informací, které budou průběžně zjišťovány, bude v rámci teoretického vzorkování možné opětovně kontaktovat respondenty s již proběhnutou účastí na výzkumu. Typ kontaktu — opětovné osobní setkání, telefonát či e-mail, bude zvolen podle množství chybějících informací a možností či preferencí respondenta i výzkumníka. S tím respondent souhlasí v rámci informovaného souhlasu. V případě takových respondentů, kteří nebudou dostatečně obsáhle reagovat na otevřenou pobídku k vyprávění či v případě chybějících oblastí, které respondent ve svém vyprávění nezahrnul, máme připraven záložní soubor otázek. Znění otázek je autorské a inspirací k jejich zaměření byly senzitivizující koncepty a výzkum obdobné povahy (Kang a kol., 2018). - Proč a jak jste se rozhodl přestat? - Jaký pro Vás tento proces byl / je? - Co Vám alkohol přinášel? - Jak se po skoncování s pitím změnily Vaše sociální aktivity? - Jak se po skoncování s pitím změnily Vaše pracovní aktivity? - Jak teď oproti dřívějšímu vnímáte svůj zdravotní stav / pracovní návyky / zájmové aktivity / schopnost komunikace s druhými? - Jaké byly / jsou reakce blízkých osob na Váš život dříve / současný život? - Jaké jste měl od skoncování s alkoholem očekávání? - Naplnilo se / naplňuje se? Které se nenaplnily? Proč? - Změnilo se něco na Vašem vztahu k rodině / dětem / blízkým osobám? - Co Vás drží v abstinenci? V jakých situacích to tak ne/funguje? - Co Vás ohrožuje na abstinenci? Kdo / kdy / kde / jak / proč? Kang, S. K., Kim, H. J. & Shin, S. (2018). A Qualitative Case Study on Recovery and Personal Growth in Korean Drug Addicts. *Journal of Social Service Research*, 44(3), 279-290.

5. (0b) **Budou účastníci výzkumu (nebo jejich zákonní zástupci) podepisovat informovaný souhlas?**
 - ano (vložit dokument s textem informovaného souhlasu do odevzdávacího) (ano (vložit dokument s textem informovaného souhlasu do odevzdávacího), ne)
6. (0b) **Budou účastníci součástí výzkumu dobrovolně?**
 - ano, zcela dobrovolně (ano, zcela dobrovolně, ano, ale mohou být k účasti motivováni např. v rámci své pozice studenta, pacienta atd., účast ve výzkumu nemusí být zcela dobrovolná (např. v pozici zaměstnance))
7. (2b) **Je možno považovat účastníky výzkumu za zranitelnější ve srovnání s běžnou dospělou populací? Tj. jsou mezi nimi např. děti do 15 let, duševně nemocní, drogově závislí, delikventi...**
 - ⊗ ano (ano, ne)
8. (2b) **Budou v rámci výzkumu zjišťovány citlivé údaje, týkající se např. užívání drog, sexuality, trestné činnosti apod.?**
 - ⊗ ano (ano, ne)